Il-Ħuttafa

numru 118

Settembru - Ottubru 2013

BirdLife MALTA

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

Klabb Ħuttaf

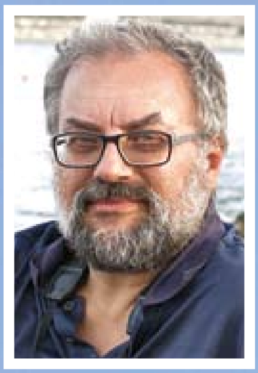

Aron Tanti

Astun Iswed
Black Kite

Tajra tal-priża sabiħa u mhux tant komuni, għalkemm tidher kull sena, kultant fi qtajjiet żgħar. Tingħaraf l-iktar minn denbha. Dar-ritratt ittieħed ftit ġranet ilu fil-Buskett.

editorjal

Ħbieb Ħuttaf...

Jien naraha taċ-ċajt li nkunu għadna f'Lulju u diġà nibdew naraw ir-riklami *Back to School.* X'affarijiet dawn! Imma insomma issa vera *Back to School* għax daħlet il-ħarifa u l-iskola reġgħet bdiet.

Kieku l-għasafar jitkellmu bħalna, ħafna minnhom fil-ħarifa mhux *Back to School* jgħidu imma *Back to Africa.* Miljuni ta' għasafar li jkunu għaddew is-sajf fl-Ewropa jibdew jitilqu minn hemm, għax ix-xitwa fl-Ewropa qalila u jekk jibqgħu hemm jispiċċaw imutu bil-kesħa u bil-ġuħ. Għalhekk imorru l-Afrika, fejn it-temp fix-xitwa jkun aħjar.

Faċli tgħid "imorru l-Afrika", imma dan jaf ifisser vjaġġ ta' 1000km, 2000km jew anke 3000km u iktar. U l-għasafar ma jmorrux bl-ajruplan jew b'xi kruż tafux. Iridu jtiruha kollha. Il-passa mhix ċajta.

Dan il-vjaġġ l-għasafar ma jagħmluhx f'titjira waħda għax ikollhom jieqfu biex jistrieħu u forsi jieklu xi ħaġa. Għal ħafna għasafar tal-passa l-ikbar problema hi meta jiġu biex jaqsmu l-baħar. Għall-għasafar li jafu jgħumu, bħall-borok (papri), gawwi u blonġuni, il-baħar mhux problema għax jistrieħu f'wiċċ l-ilma. Imma l-għasafar tal-art bilfors iridu l-art biex jieqfu, għax jekk jinżlu fil-baħar jegħrqu. Wara titjira ta' 100km jew iktar, gżira bħal Malta jarawha ġenna. Għalhekk f'daż-żmien naraw iktar għasafar mis-soltu.

Victor Falzon

L-għasafar tal-passa huma fost l-aqwa atleti fid-dinja tal-annimali. Ħasra li ma nistgħux nagħtuhom medalji bħalma jieħdu l-atleti fil-Logħob Olimpiku. Imma għall-inqas nistgħu noħorġu narawhom u nifirħu bihom. U għalhekk fil-5 ta' Ottubru l-BirdLife ħa tagħmel attività għall-publiku fil-Buskett biex turi lin-nies il-ġmiel tal-għasafar u l-passa. Ippruvaw morru (ara p. 6).

U issa *back to school* l-aħwa. Awguri għal sena skolastika ġdida.

Victor

Victor Falzon l-Editur

mal-faċċata

Ix-**xewk tal-mixta** (ground thistle) hija pjanta stramba. Għaliex? Għax qisha nsiet tkabbar zokk, u qabdet u fetħet il-fjura mal-art! Hija wkoll waħda mill-ewwel pjanti li jiftħu l-fjuri fil-ħarifa, imma l-weraq tagħha jkun kollu griż u niexef.

Ritratt ta' Victor Falzon

il-Kontenut

Editorjal	2
Aħbarijiet	3
Mid-Dinja	4
Il-Qerd in-Naħal	5
Ir-Raba'	5
Attività	6
Avviżi	6
Intervista max-Xorbett	6
Prinjolata!	7
Arti	8
Paġna Falko	9
Is-Simar u l-madwar	10

il-Kumitati

Ċentrali

Kathleen Mamo (kap) • Jason Aloisio • Chris Cachia Zammit • Desirée Falzon • Victor Falzon

Falko

Martin Austad (kap) • Anne Marie Austad • Nicholas Galea • Timothy Micallef

il-Klabb

Klabb Ħuttaf huwa t-taqsima ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħt it-18-il sena. Il-Klabb jorganizza ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, ħarġiet bil-lanċa, u nagħmlu wkoll xogħol ambjentali. Kull xahrejn noħorġu wkoll il-magażin *Il-Ħuttafa* li l-membri jirċievu d-dar bil-posta. Bħalissa fil-Klabb qegħdin xi 1000 membru. Sħubija fi Klabb Ħuttaf hija €7 fis-sena.

il-Kuntatt

indirizz
BirdLife Malta
57/28 Triq Abate Rigord
Ta' Xbiex XBX 1120
tel **21347644 / 21347645 / 21347646**
imejl **info@birdlifemalta.org**
imejl tal-magażin
il-huttafa@birdlifemalta.org
websajt **www.birdlifemalta.org**

Reg.Vol.Org. VO/0052

©BirdLife Malta, Ottubru 2013

Disinn u produzzjoni Victor Falzon
Stampat għand Poulton's Print Shop

Festa Fjamingi

Das-sajf dehru Malta koċċ fjamingi mhux ħażin. Sa 20 sena ilu dawn l-għasafar ftit konna narawhom. X'ġara? Li ġara probabbli hu li f'dawn l-aħħar snin il-fjamingi bdew ibejtu f'xi riservi naturali fi Sqallija. U peress li fix-xitwa ħafna fjamingi jpassu għall-Afrika ta' Fuq, Malta spiċċat f'nofs iktar "traffiku" ta' fjamingi!

X'ħasra li għad hawn kaċċaturi li kif jaraw għasfur bħal dan jagħmlu minn kollox biex joqtluh. Hekk ġara f'Ġunju u f'Awwissu li għadda.

Dan żgur traffiku li ma jdejjaq lil ħadd!

Victor Falzon

F'Malta m'għandniex postijiet kbar biżżejjed fejn jistgħu jbejtu l-fjamingi, imma kultant jinżel xi wieħed fis-Salina jew l-Għadira.

Raymond Galea

Parti minn qatgħa ta' 52 fjamingu li l-berdwoċers raw għaddejin minn fuq il-Qawra fis-7 Settembru 2013. L-għasafar f'dil-qatgħa kienu kważi kollha adulti. Iż-żgħar tagħrafhom għax ikunu ftit griżi u l-aħmar fil-ġwienaħ ikun inqas karg. Kemm taraw fjamingi frieħ f'dar-ritratt?

Raymond Galea

Dehra ftit eqreb ta' parti mill-istess qatgħa.

Bħas-soltu, dil-ħarifa l-kaċċaturi għandhom staġun ta' ħames xhur (1 Settembru sa 31 Jannar) biex fih jieħdu gost joqtlu l-għasafar. In-nassaba wkoll għandhom staġun ta' kważi xahrejn u nofs (20 Ottubru sa 31 Diċembru) biex fih joqogħdu jogħxew jaqbdu l-imlievez u l-pluvieri fix-xbiek. Min iħobb in-natura ma jaqbadx dawn il-passatempi!

Ħuta ġdida daqs nitfa

Fil-baħar madwar Malta s'issa nstabu jgħixu iktar minn 300 speċi ta' ħuta. Issa nistgħu nżidu oħra! Ftit ġimgħat ilu Victor Falzon (l-Editur :-) u Desirée Falzon kienu qed jgħumu fl-inħawi ta' Għajn Tuffieħa u waqt li kienu qed jittawlu taħt l-ilma qalb xi blat fil-baxx raw ħuta żgħira ħamra b'marki vjola madwar rasha. Ħadulha xi ritratti u meta wara ċċekkjaw fil-kotba sabu li kienet **Black-headed Blenny** *Microlipophrys nigriceps*, li skont l-esperti hija ħuta ġdida għal Malta. Minħabba li ma tħobbx id-dawl tax-xemx, dil-ħuta ngħatat l-isem **Budakkra tad-Dell**. Grazzi lil seħibna Mark Anthony Falzon tal-għajnuna tiegħu.

Id-daqs veru tagħha!

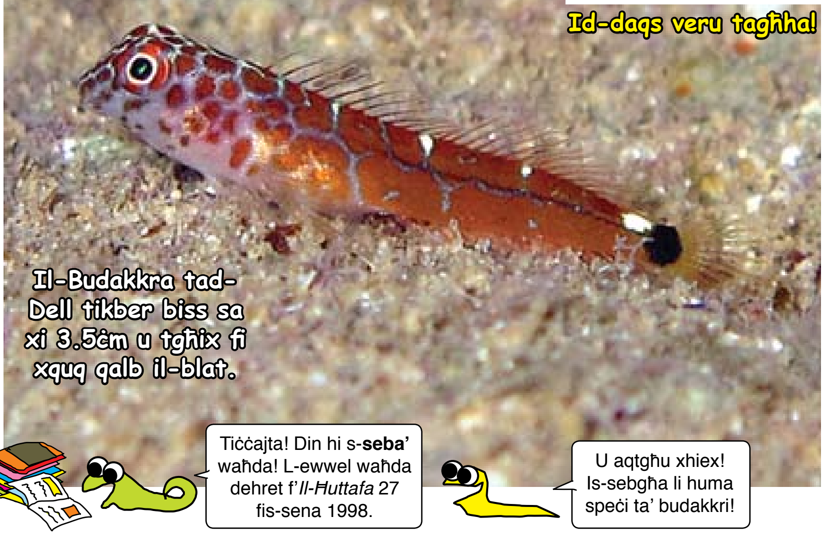

Mark Anthony Falzon

Il-Budakkra tad-Dell tikber biss sa xi 3.5ċm u tgħix fi xquq qalb il-blat.

Mingħalija din mhix l-ewwel darba li ħabbarna ħut ġdid f'*Il-Ħuttafa*.

Tiċċajta! Din hi s-**seba'** waħda! L-ewwel waħda dehret f'*Il-Ħuttafa* 27 fis-sena 1998.

U aqtgħu xhiex! Is-sebgħa li huma speċi ta' budakkri!

Aron Tanti

Msieken!

Fl-**Ingliterra** bħalissa għaddejin bi proġett: il-qtil tal-beġers! Peress li l-beġer jista' jġorr il-marda tat-tuberkulożi tal-baqar, il-gvern Ingliż ħass li l-aħjar soluzzjoni hi li joqtol partita beġers. Mhemmx provi li din se ssolvi xi ħaġa, imma l-gvern basta jingħoġob mal-bdiewa. Mela spara u oqtol Ġuż!

Rekord!

Fis-snin sebgħin l-**Istati Uniti** bdew jipproteġu l-fkieren tal-baħar frieħ li jfaqqsu. Dis-sena max-xtut tan-nofsinhar tal-pajjiż kien hemm numru rekord ta' bejtiet tal-fkieren li faqqsu b'suċċess, speċjalment Karetti u Fkieren Ħodor. Jidher li dawk il-fkieren frieħ tas-Sebgħinijiet issa kibru u ġew lura jbidu!

Elfejn!

Abu Dhabi u l-**Mongolja** għandhom proġett biex iżidu n-numru ta' Bies tal-Lvant (Saker), seqer rari. Tpoġġew 5000 bejta artifiċjali mifruxin fil-beraħ tal-Mongolja. Dawn il-bejtiet qed jintużaw b'suċċess għax dis-sena faqqsu fihom 2000 fellus! Dan l-għasfur kultant narawh f'Malta wkoll, eż. dak tar-ritratt.

Anzjani!

Il-foresti tal-**Ewropa** jixkumaw 10% tal-karbonju li jipproduċu ċ-ċmienen tal-fabriki u l-magni tal-karozzi fl-Ewropa. Il-problema hi li ħafna minn dawn l-imsaġar qed jibdew jixjieħu, u siġar xjuħ jassorbu inqas karbonju minn siġar żgħażagħ. Jidher ċar li hemm bżonn jitħawlu iktar foresti ġodda.

Reġgħu!

Sas-sena l-oħra, il-qerda tal-foresta Amażon fil-**Brażil** kienet naqset sew, bis-saħħa ta' liġijiet tajbin u nfurzar aħjar. Imma jidher li qed tonqos ir-rieda tajba, għax dis-sena l-qtugħ illegali reġa' żdied b'terz. Dan qed jiġri għax il-gvern qed jerġa' jillaxka l-liġijiet li jħarsu din il-foresta enormi.

Gwerra!

Il-**Mali** u l-**Mawritanja** ngħaqdu fi gwerra li qed tinfirex mal-Afrika kollha. Se jixxerred id-demm? Xejn minn dan! Il-gwerra hija kontra l-basktijiet tal-plastik, li l-iskart tagħhom qed joħnoq l-ambjent. S'issa hemm ukoll il-Kenja, it-Tanżanija, l-Uganda u l-Afrika t'isfel li qatgħu l-użu tal-basktijiet. *Go Africa!*

Ġdid!

Xjenzat żagħżugħ għadu kemm skopra għasfur ġdid fil-muntanji tal-**Peru**: il-Junín Tapaculo, għasfur żgħir, iswed, imgerrex u jgħix f'partijiet folti tal-foresta tropikali. Fil-fatt ix-xjenzat beda jissuspetta li għasfur ġdid mhux mid-dehra imma mill-għajta tal-għasfur, li hija differenti sew minn ta' speċi oħrajn.

Tal-mistħija!

Il-gvern il-ġdid **Awstraljan** ma tantx jidher li jimpurtah mill-ambjent. Milli smajna, se jneħħi liġi li min iħammeġ l-arja jrid iħallas, se jneħħi l-ministeru tax-xjenza, se jneħħi l-fondi għal teknoloġiji ndaf u se jwaqqaf l-istudju dwar il-bidla fil-klima. Prosit eh, bdejna bit-tajjeb!

Abbandunawh!

Mużew fit-**Taiwan** li kellhom *whale shark* li kien kiber wisq qabdu u telquh fil-baħar bla ma ppreparawh. Naturalment dan miskin wara tmien snin ġo tank kien nesa kif jgħum fil-baħar, u spiċċa nkalja darbtejn fuq il-blat (u wara probabbli miet). Imma l-aqwa li ħelsu minnu hux! U issa jridu jdaħħlu ieħor żgħir...

X'nista' nara tgħid?

jikteb **Jason Aloisio**

Qerd in-Naħal

European Bee-eater *Merops apiaster*

Dan huwa wieħed mill-aktar għasafar ikkuluriti li jidhru f'Malta. Jissejjaħ hekk għax jiekol ħafna naħal u żnażan. Qabel ma jikolhom jagħfashom ma' xi ħaġa iebsa biex ineħħilhom ix-xewka. Jiekol ukoll insetti oħra li jaqbad huwa u jtir. Huwa għasfur li jfittex il-kumpanija ta' għasafar bħalu, u għalhekk waqt il-passa jidher dejjem fi qtajjiet. F'dawn l-aħħar snin sar iktar komuni waqt il-passa, speċjalment fil-ħarifa. Ħafna drabi jtir fil-għoli, u tinduna li fil-qrib għaddejja xi qatgħa mit-tisfir sempliċi imma ferrieħi li dawn l-għasafar isemmgħu kontinwament, qisu tisfir ta' sfafar. Ibejjet f'toqob li jħaffer fil-ġnub ramlin tax-xmajjar. Ġieli bejjet f'pajjiżna f'munzelli tar-ramel f'barriera mitluqa.

Id-dehra tiegħu tfakkrek fil-paletta li jużaw il-pitturi: għandu l-qastni fuq dahru, l-ikħal, l-iswed u l-isfar ma' wiċċu u l-aħdar mal-ġwienaħ.

Victor Falzon

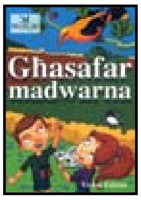

It-tpinġija meħuda mill-ktieb **Għasafar Madwarna**, miktub apposta għat-tfal. Dal-ktieb jiswa €5 u tista' tixtrih mingħand il-BirdLife jew billi żżur ir-riservi naturali tal-Għadira jew Is-Simar.

MappAmbjenti 1 Raba'

Ħafna nies jaħsbu li l-iktar ħaġa li biddlet l-ambjent naturali f'pajjiżna hija l-bini. Veru li f'postijiet fejn isir il-bini, l-art tintradam taħt ġebel u żrar u konkos u tarmak. Imma fil-fatt l-iktar attività tal-bniedem li biddlet mill-ambjent naturali ta' Malta hija l-biedja. L-area kannella fil-mappa turi l-partijiet ta' Malta fejn hemm l-għelieqi. Malajr tindunaw li r-raba' jiksi iktar minn nofs pajjiżna u jieħu art iktar mill-ambjenti l-oħrajn kollha (inkluż il-bini) flimkien. Naturalment l-agrikoltura għandna bżonnha inkella ma jkollniex x'nieklu. Imma minħabba li tieħu daqshekk art, tajjeb li noqogħdu attenti biex ma ssirx ħsara lin-natura iktar milli hemm bżonn, u li l-biedja ssir b'mod li ma tfixkilx xi annimali u pjanti naturali milli jgħixu qalb jew madwar l-għelieqi. Anzi jistgħu jsiru ħafna affarijiet biex iħajru lin-natura ssir iktar sinjura fil-kampanja. Meta tqis kemm sraqna art min-natura, mhemm xejn ħażin li nagħtu xi ftit lura.

Victor Falzon

Aron Tanti

Ħafna kampanja Maltija hija mużajk ta' għelieqi, bħal hawnhekk fl-inħawi tas-Siġġiewi.

Aron Tanti

Għall-Buskett...

Ħafna berdwoċers tal-BirdLife kull ħarifa jmorru l-Buskett biex igawdu t-tajr tal-priża jpassi minn fuq dal-masġar maħbub. Dis-sena l-BirdLife ħa jkollha hemmhekk xi attivitajiet għall-familja. Din se tkun parti mill-**EuroBirdwatch**, ħaġa li ssir mal-Ewropa kollha biex in-nies jitgħallmu u jgawdu iktar l-għasafar, li huma ta' kulħadd. Għalhekk l-attivitajiet kollha ħa jkollhom x'jaqsmu mal-għasafar u n-natura, fosthom **logħob ambjentali**, ***bird ringing***, ***treasure hunt***, **berdwoċing bit-trombi u t-teleskopji**, ***stalls***, eċċ. Bħala membri fi Klabb Ħuttaf, nistidnukom b'mod speċjali biex tmorru s'hemm mal-familja tagħkom ħalli tgawdu n-natura, issibu min jispjegalkom u jurikom, u tiltaqgħu ma' nies tal-BirdLife.

Data
Is-Sibt 5 Ottubru 2013
Post
Il-Buskett
Ħin
Mit-3pm sas-6.30pm

AVVIŻI

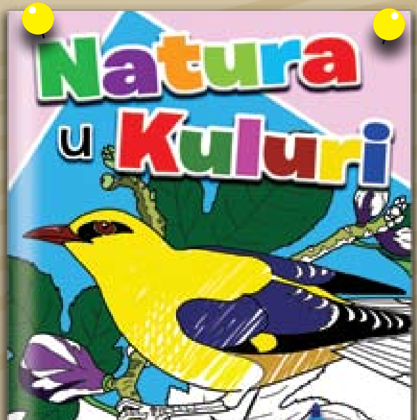

Il-**colouring book** li ħabbarnielkom ftit ilu qajjem ħafna interess! Dawn xi mistoqsijiet li spiss staqsewna...

M. Nibża' li sa ma nasal biex inġedded, il-kotba jilħqu jispiċċawlkom. X'ħa nagħmel?
T. Ġedded bil-lest minn issa għas-sena ta' wara.

M. Jekk inġedded bil-posta jew onlajn xorta nieħdu l-ktieb?
T. Iva. Nibagħtulek vawċer li tkun tista' ssarrfu fil-ktieb mir-riservi, mill-iskola (primarja), minn attività tal-BirdLife jew mill-uffiċċju tagħna.

M. Nista' nixtrih?
T. Le, il-ktieb jingħata **b'xejn** lil min jidħol (jew iġedded) membru fi Klabb Ħuttaf jew Family Member.

Żuru dawn il-kmamar fuq >> fronter

Niskopru n-Natura ma' Klabb Ħuttaf

Fil-corridor
Other Rooms

Dinja Waħda

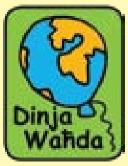

Fil-corridor
Educational Entities

Ir-Riserva Naturali tas-Simar

Fil-corridor
Educational Entities

Intervista ma' Fjura

Victor Falzon

Kif inti, Xorbett?
Mhux ħażin grazzi. Kif tara ninsab kollni fjuri bħalissa.

X'kien tiftaħ il-fjuri fil-ħarifa?
Ħeħe, apposta nwarrad issa, ħalli l-insetti jiġu kollha għandi!

Allura inti la tikber issir siġra?
Jien diġà kbira ruħi. Ma nsirx siġra għax jien arbuxxell. Niffolta ħafna imma nibqa' baxxa.

Għandek il-weraq qishom swaba'. Dawk għaliex?
Veru l-weraq tiegħi mhumiex normali. Dawk għax fihom naħżen l-ilma meta tagħmel ix-xita, ħalli fis-sajf ikolli x'nixrob.

Imma dak mhux xogħol l-għeruq?
Iva imma fl-ambjent fejn ngħix jien l-ilma tal-art spiss ikun mielaħ u mhux tajjeb għall-pjanti.

Mela x'inhu l-ambjent tiegħek?
L-ambjent naturali tiegħi huwa xatt il-baħar.

Imma hawnhekk ġnien!
Eh ruħi dak għax xi ħadd bil-għaqal ħawwilni hawnhekk għax għoġbitu d-dehra tiegħi.

Għandu raġun għax veru pjanta sabiħa! Ħa jkolli nħallik. Ċaw!
Saħħa u grazzi tal-kumpliment.

Ix-xorbett faċli tqabbduh bil-biċċa, fil-ġnien jew f'qasrija. L-aħjar żmien fix-xitwa. Meta tieħdu biċċa ibżgħu għall-pjanta. Aqtgħu, mhux iġbdu!

Prinjolata!

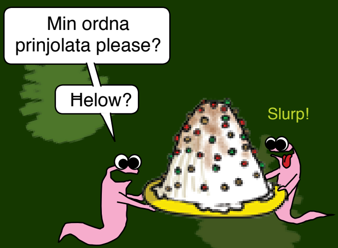

Malta nieqsa mis-siġar. M'għandniex foresti kbar bħal pajjiżi oħra, fejn tmur timxi u tintilef fihom daqs kemm huma kbar! Imma madankollu xorta nsibu diversi speċi ta' siġar jikbru f'Malta, uħud komuni, oħrajn rari.

Is-siġar nistgħu naqsmuhom f'żewġ familji: siġar li jagħmlu l-fjuri u siġar li jagħmlu l-prinjoli (ngħidulhom koniferi). Il-familja tal-koniferi fiha ħafna inqas membri mill-familja l-oħra. F'Malta għandna biss tliet speċi ta' koniferi [1]indiġeni, jew li ilhom ħafna jikbru f'pajjiżna. Hemm ukoll oħra li probabbli kienet indiġena imma nqerdet mis-selvaġġ u llum hija rari.

Iż-Żnuber hija l-iktar konifera komuni f'Malta. F'pajjiżna hija indiġena imma s-siġar oriġinali kollha nqatgħu, u ż-żnuber li għandna jikber illum kollu tħawwel mill-bniedem, anke ż-żnuber xiħ li hemm f'inħawi bħall-Buskett. Sa ftit snin ilu L-Imġiebaħ kien hemm żnubra enormi u xiħa sew, imma fl-2009 xi kriminal ħaraqha.

Żnuber
Aleppo Pine
Pinus halepensis
Victor Falzon

L-Għargħar kulħadd jaf bih għax is-siġra nazzjonali ta' Malta. F'Malta l-għargħar huwa indiġenu imma jikber ukoll fil-Marokk, fl-Alġerija u fi Spanja. Sar is-siġra nazzjonali għax f'pajjiżna kien rari u kellu bżonn isir popolari mal-Maltin. U hekk ġara! Sa 20 sena ilu l-għargħar kien jikber f'xi żewġ inħawi biss imma n-nies tant ħadu grazzja mas-siġra li kulħadd ried iħawwilha. Illum tikber f'ħafna ġonna, proġetti ta' taħwil u anke skejjel. Tagħmel prinjoli żgħar maqsumin f'erba flieli.

Għargħar
Arar
Tetraclinis articulata
Victor Falzon

Iċ-Ċipress nagħrfuh għax twil u bil-ponta qisu pinzell tal-akwarell. Għandu weraq skur u jagħmel prinjoli qishom blalen żgħar tal-futbol. Iċ-ċipress huwa siġra Mediterranja, speċjalment fil-Lvant, imma probabbli mhux indiġenu għal Malta. L-esperti jaħsbu li daħħluh Malta r-Rumani, li kienu jħobbu jżejnu l-ġonna tal-vilel tagħhom b'dis-siġra majestuża. Iċ-ċipress narawh l-iktar fiċ-ċimiterji. Fil-Buskett u fil-ġonna ta' San Anton hemm xi ċipressiet li għandhom mijiet tas-snin.

Ċipress
Italian Cypress
Cupressus sempervirens
Victor Falzon

Għniepru
Phoenician juniper
Juniperus phoenicea
Alex Casha

Il-Għniepru hija konifera daqsxejn stramba, għax il-prinjoli tagħha mhumiex ibsin u tal-injam bħal tal-koniferi l-oħrajn imma rotob u mlaħħmin qishom *berries*. Il-għniepru hija rari f'Malta. Hija siġra mifruxa mal-Mediterran kollu, anke fi gżejjer ġirien tagħna bħal Sqallija u Lampedusa. Għalhekk l-esperti jaħsbu li fl-antik kienet tikber selvaġġa f'Malta wkoll imma nqerdet wara l-wasla tal-bniedem. Però reġgħet tħawlet f'xi postijiet u hemm inħawi fejn qed terġa' [2]tinnaturalizza.

Grazzi lill-ħabib tagħna Edwin Lanfranco għal xi tagħrif.

[1]**Indiġena**. Minn dejjem kienet tikber f'dak il-post.
[2]**Tinnaturalizza**. Pjanta li l-ewwel tkun ikkultivata mill-bniedem imma li ż-żerriegħa tagħha jinxterdu u jibdew jikbru pjanti weħidhom fis-selvaġġ.

Agħti kulur

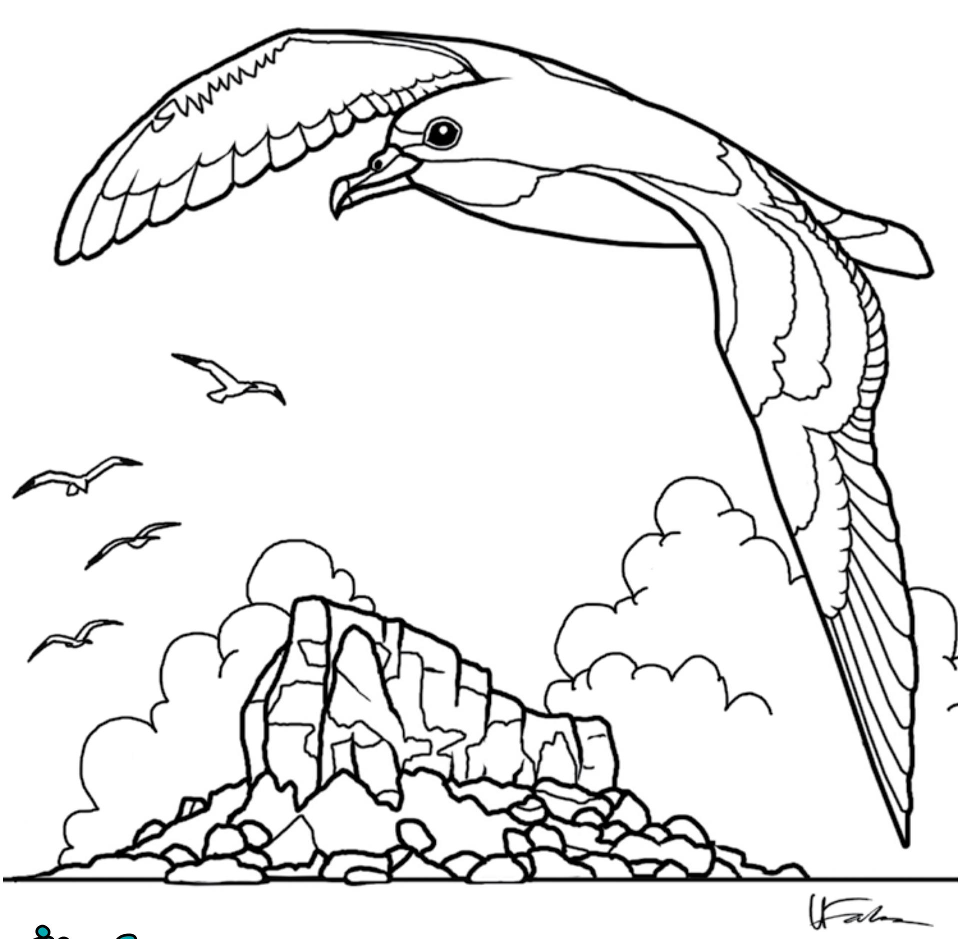

Victor Falzon

Ċiefa

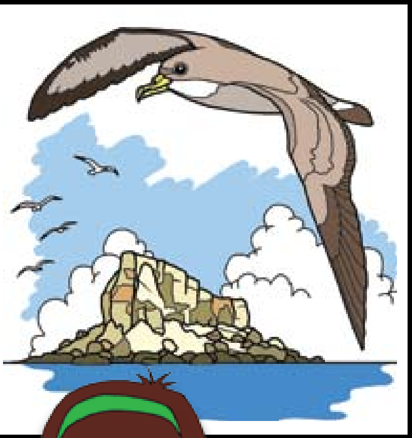

Ibagħtulna t-tpinġijiet u r-ritratti li tieħdu tan-natura (mhux pets jew pjanti kkultivati) ħalli nġibuhomlkom f'dil-paġna. Basta jkunu veru tagħkom! Tistgħu tibagħtuhom bil-posta jew imejl.

indirizz
BirdLife Malta
57/28 Triq Abate Rigord
Ta' Xbiex XBX 1120

imejl
il-huttafa@birdlifemalta.org

*Materjal li tibagħtulna bil-posta ma nkunux nistgħu nibagħtuh lura.

ARTITASKYA

Kartun ieħor ta' **Askya Pizzuto** (17)

Ċiefa (u ferħa!)

Ħames **Ċirlewwiet Suwed** (Black Terns) jgħidu kelma waqt li jistrieħu fuq baga tal-ġablow.

Timothy Micallef

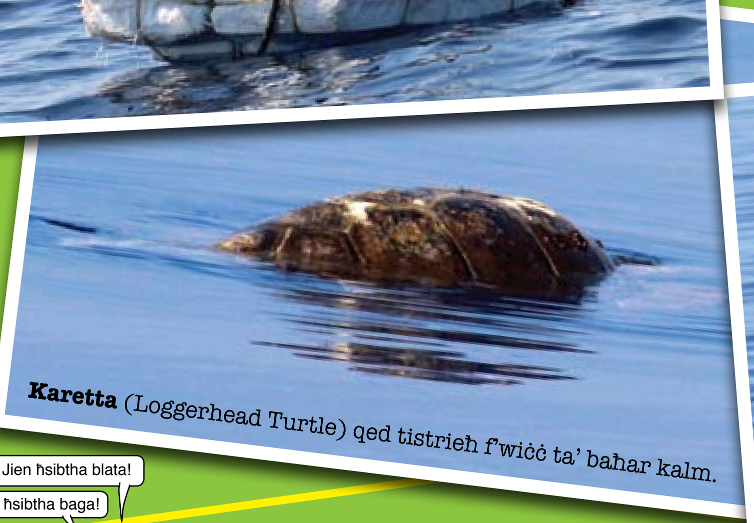

Karetta (Loggerhead Turtle) qed tistrieħ f'wiċċ ta' baħar kalm.

Timothy Micallef

Ħbieb Falkuni!

Nixtieq naqsam magħkom xi esperjenzi li kelli fis-sajf tal-2012 u ta' dis-sena. Dawk minnkom li ġieli ġew magħna l-ħarġa bil-lanċa sa Ta' Ċenċ jafu li ħafna mill-irdumijiet madwar xtutna għandhom importanza kbira għal ċerti għasafar li jbejtu fihom. Dawn il-postijiet huma protetti, imma l-għasafar ma jgħixux ħajjithom kollha fil-kolonja, anzi huma tajr tal-baħar. S'issa l-parti kbira tal-ibħra tagħna mhumiex protetti.

Bħalissa BirdLife Malta qed tieħu ħsieb l-**EU LIFE+ Malta Seabird Project**, proġett li jinvolvi ħafna riċerka fuq iċ-Ċiefa, il-Garnija u l-Kanġu ta' Filfla. Qed isiru osservazzjonijiet fuq il-baħar, minn Marzu sa Ottubru, biex nitgħallmu liema huma l-inħawi tal-baħar fejn dawn it-tliet speċi l-iktar li jużaw biex ifittxu l-ikel u jistrieħu.

Minn ġimgħa għal oħra jien ivvolontarjajt xi jiem mat-tim fuq id-dgħajsa. Il-bijodiversità kollha li rajna, speċjalment it-tliet speċi li semmejt, inkitbet skont metodoloġija apposta sabiex l-informazzjoni tinġabar b'mod xjentifiku.

Ovvjament matul il-vjaġġi qatt ma konna nafu x'ser nosservaw, imma spiss kellna ġranet tajbin. Minbarra t-tliet *seabirds* tal-proġett rajna ħafna speċi t'għasafar oħrajn, fosthom tajr tal-priża, ċirlew u rsieset. Naraw ukoll fkieren tal-baħar u diversi speċi tad-dniefel li xi kultant jiġu viċin id-dgħajsa. Das-sajf issalvaw numru ta' fkieren li sibniehom f'diffikultà għax kienu belgħu skart fil-baħar. Illum qegħdin jirkupraw bil-mod, u b'xorti tajba ftit minnhom diġà reġgħu nħelsu.

Dan il-proġett għandu jwassal għal iżjed protezzjoni tal-għasafar tal-baħar u ż-żoni l-iżjed importanti għalihom. Personalment ħadt gost li kont qed naħdem ma' tim responsabbli u ta' esperjenza. Verament huma jiem li ma ninsa qatt, u nħajjar lilkom ukoll biex tgħinu f'dan il-proġett. Dan tistgħu tagħmluh billi tikkuntattjaw l-uffiċċju tal-BirdLife. Narakom!

Timothy
Timothy Micallef
Falko Leader

U milli qed nara mir-ritratti li ħa Timothy, huwa ċans tajjeb ukoll għal min minnkom dilettant tal-fotografija tan-natura.

Timothy Micallef

Ċiefa (Scopoli's Shearwater) ċċafċaf saqajha fl-ilma!

Ħadna gost...

Fit-28 ta' Awwissu ltqajna grupp sabiħ u żorna r-riserva naturali tal-Għadira. Kienet opportunità biex diversi membri jaraw għasafar li qatt ma kienu raw qabel bħal **Gamiema tal-Kullar**, **Monakella Prima** u **Tertuxa**. Il-**Monakella**, li tbejjet fir-riserva, kellha wkoll il-frieħ li ġew viċin. Wara morna nieħdu gost flimkien fil-bajja tal-Għadira fejn għomna, għamilna barbikju u sirna nafu iżjed lil xulxin. Nisperaw li nibqgħu narawkom u uċuħ ġodda ħalli l-Falko tibqa' tikber!

Aron Tanti

Eurobirdwatch

Fil-bidu ta' Ottubru jsiru attivitjiet fl-Ewropa u fl-Asja biex jiċċelebraw il-passa tal-għasafar u jħajru l-berdwoċing. Aħna tal-Falko ħa nissieħbu magħhom! Fil-ħarifa mkien m'hawn tajjeb daqs il-Buskett. Did-darba mhux il-Falko biss ħa nkunu imma ħa tkun attività tal-BirdLife kollha. Ħa jkun hemm logħob, berdwoċing u anke *treasure hunt*. Jekk inkunu biżżejjed Falkuni forsi nagħmlu kompetizzjoni tagħna wkoll billi nduru l-Buskett f'timijiet u naraw min jara l-iżjed speċi f'siegħa. Ħajru lil sħabkom jiġu, iżjed ma nkunu aħjar!

Data is-**Sibt 5 Ottubru 2013**
Niltaqgħu **3pm** fil-parking tat-Tinda Nispiċċaw **xi 6.30pm**
Ġibu ikel u xorb • tromba • żarbun tajjeb • kamera • nowtbuk
Età **Falko 13+**

Timothy Micallef

Kemmuna fil-ħarifa

Wara s-suċċess tal-attività li kellna f'April f'Kemmuna, ħa nerġgħu mmorru! Did-darba sejrin tard f'Ottubru meta ħafna għasafar żgħar bħall-**Pitirross**, il-**Malvizz** u l-**Buċaqq tax-Xitwa** jkunu qed ipassu mill-gżejjer tagħna. Kemmuna tkun ukoll bdiet tiħdar bil-ħaxix u tkun sabiħa ħafna għal mixja. U ħa nkunu nistgħu nerġgħu naraw ftit ringing tal-għasafar.

Data is-**Sibt 26 Ottubru 2013**
Niltaqgħu **7.15am** fit-terminus taċ-Ċirkewwa
Lura ċ-Ċirkewwa **tard wara nofsinhar**
Ġibu ikel u xorb • żarbun tajjeb • tromba • kamera • nowtbuk
Età **Falko 13+**

Tittardjawx għax il-lanċa mhix ħa tistenniena.

Jekk tkun ġej ħarġa tal-Falko **dejjem** ibgħat imejl lil **falkoblm@gmail.com** jew ċempel **99214143 / 99809190**.

Jason Aloisio

Is-Simar u l-madwar

Victor Falzon

Fejn hu?

Is-Simar qiegħed fil-Wied tal-Pwales u jispiċċa fil-bajja tax-Xemxija.

Ħafna minnkom tafu bir-riserva naturali tas-Simar peress li mortu hemm ma' tal-iskola. Din ir-riserva naturali hija parti minn wieħed mis-Siti Natura 2000 ta' Malta.

riserva naturali

Is-Simar qiegħed f'tarf il-Wied tal-Pwales, wieħed mill-iktar widien wesgħin ta' Malta, u jinsab bejn żewġ għoljiet: Wardija Ridge u Bajda Ridge. Dawn huma parti minn sett ta' widien u għoljiet li fihom hija maqsuma n-naħa ta' fuq ta' Malta. Ħafna mill-Wied tal-Pwales huwa għelieqi, imma n-naħa tal-lvant hija baxxa ħafna, tant li l-ilma taħt l-art imħallat mal-baħar. Fdal-post kien jikber ħafna **simar** (rushes), li jħobb l-ambjent tax-xtut, u għalhekk il-post beda jissejjaħ Is-Simar. Minħabba li s-Simar kien qrib il-baħar qatt ma kien tajjeb għall-biedja, u għamel ħafna żmien mitluq. Għoxrin sena ilu l-BirdLife bdiet hemmhekk proġett biex l-ambjent naturali jerġa' jieħu l-ħajja.

*Ħafna jaħsbu li l-kelma **pwales** ġejja minn isem San Pawl għax f'dawn l-inħawi jingħad li kien inkalja San Pawl meta ġie Malta. Imma fil-fatt **pwales** ġejja minn **palus**, kelma bil-Latin li tfisser art mifqugħa bl-ilma (bl-Ingliż marsh). Din hija deskrizzjoni tajba ta' kif kienet l-art f'dawn l-inħawi qabel ma l-bniedem bidilha f'għelieqi.*

Il-proġett irnexxa u fis-Simar illum hemm tliet ħabitati naturali li huma rari fil-bqija tal-pajjiż: għadajjar, bur salmastru u meded tal-qasab, ilkoll mimlijin bin-natura. Fl-ilma tikber ir-**ruppja** (tasselweed), pjanta rarissma f'Malta, u tgħix ukoll il-ħuta nazzjonali ta' Malta, li hija l-**bużaqq** (Mediterranean killifish), ħuta protetta u rari sew f'pajjiżna. U jogħdsu jew jistadu għaliha nsibu għasafar bħal **ta' San Martin** (kingfisher), ir-**russett aħmar** (purple heron) u l-**blonġun żgħir** (little grebe), li llum anke jbejjet hemmhekk. Fil-qasab tbejjet il-**bufula tal-qasab** (reed warbler) u fl-għadajjar iċafċfu l-**glalez suwed** (moorhens) u t-**tiġieġ tal-baħar** (coots). U jduru fuq l-ilma tal-għadajjar ma jonqsux diversi speċi ta' **mazzarelli**.

biedja u bosk

Kif taraw mill-mappa, ir-riserva naturali tifforma biss parti żgħira mis-Sit Natura 2000 kollu. Is-Sit ikompli fuq tliet naħat u jinkludi fih ħafna għelieqi - fil-fatt iktar minn nofs (56%) ta' dan is-Sit huwa art agrikola li tinħadem regolari. F'dawn

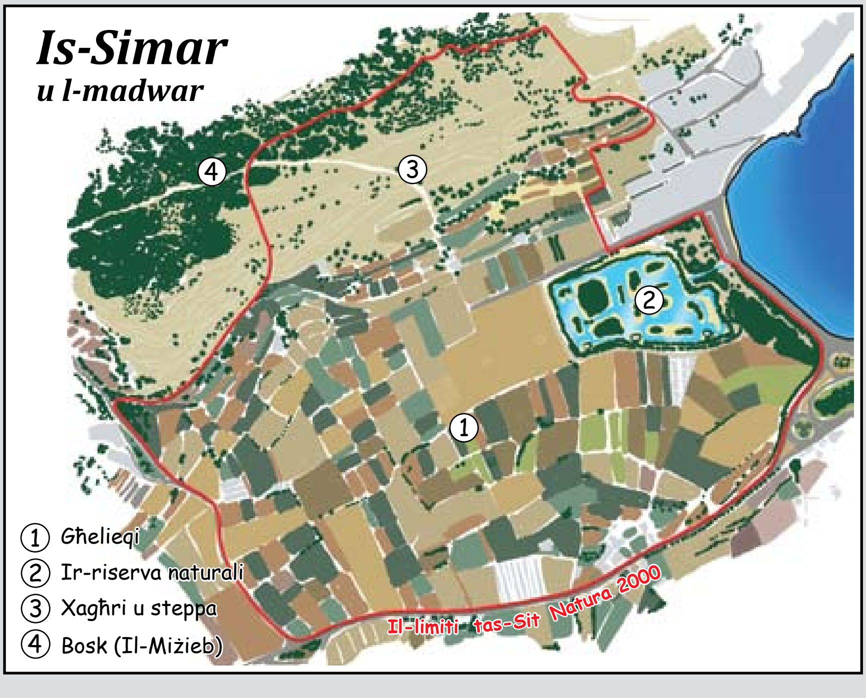

Victor Falzon

Fir-riserva naturali tas-Simar hemm għadajjar ta' ilma salmastru u meded ta' qasab. Dawn huma ħabitati rari fil-Gżejjer Maltin.

Dehra mill-ajru ta' parti mis-Sit Natura 2000 tas-Simar. Is-siġar li jidhru fuq l-għolja huma parti mill-masġar tal-Miżieb.

l-għelieqi fix-xitwa jinżlu jieklu ħafna **zizka bojod** (white wagtail), **sturnell** (starling) u **psiepes** (meadow pipit).

Is-Sit jinkludi wkoll parti mill-wileġ u d-dahar tal-għolja magħrufa bħala Bajda Ridge. Biċċa sew minn din l-għolja hija miksija b'medda sabiħa ta' siġar – l-iktar **żnuber** (Aleppo pine) u **żebbuġ** (olive) – magħrufa bħala l-Miżieb. Il-Miżieb kien tħawwel fis-snin sittin biex iħaddar u jsebbaħ pajjiżna imma b'xorti ħażina llum jiġġerrew fih ħafna kaċċaturi li kull sena joqtlu fih eluf ta' għasafar, fosthom tajr protett bħal **kuċċard** (honey-buzzard) u **daqquq ikħal** (cuckoo). F'dan is-Sit hawn xi siġar tal-**ħarrub** (carob) li għandhom mijiet tas-snin u li huma fost l-ixjeħ ħarrub fil-Gżejjer Maltin.

xagħri u steppa

Fuq l-għolja u mal-ġnub tagħha hemm ukoll meded ta' xagħri u steppa bil-blat. Dawn l-ambjenti forsi taħsibhom foqra għax fihom ma jikbrux siġar, imma fil-fatt huma importanti għax fihom issib pjanti oħrajn, fosthom arbuxxelli bħal **sagħtar** (Mediterranean thyme) u **żebbuġija** (olive-leaved germander), pjanti xeblieka bħall-**pajżana** (common smilax) u ħaxix bħall-**barrum tax-xagħri** (hispid beard-grass). Tikber ukoll it-**tulliera ta' Malta** (Maltese fleabane), li tikber Malta biss, l-**għansar** (sea squill) u ħafna **berwieq** (branched asphodel). Qalb il-blat, ħitan tas-sejjieħ u s-siġar jgħixu annimali bħal-**lifgħa** (leopard snake), il-**qanfud** (Algerian hedgehog) u l-**ballottra** (weasel).

Dan is-Sit huwa importanti anke għall-istorja. Per eżempju minnu tgħaddi mogħdija ta' żmien ir-Rumani. Fl-istess inħawi hemm ukoll qabar Puniku u mġiebaħ antikissmi.

Is-Simar u l-madwar jiġbru fihom varjetà sabiħa ta' ħabitati, li jiġbdu lejhom diversità ta' natura. Mhux għalxejn dal-post huwa Sit Natura 2000!

It-**tulliera ta' Malta** tikber fix-xagħri, f'xi roqgħa ħamrija baxxa qalb il-blat. Hija pjanta endemika għal Malta.

Il-**blonġun żgħir** huwa wieħed mill-iktar għasafar riċenti li bdew ibejtu f'Malta, fir-riserva tas-Simar.

Il-**ħarruba** tista' tgħix mijiet tas-snin. Fir-ritratt jidhru l-fjuri tal-ħarruba raġel, li jiftħu f'Ottubru.

Tridu?

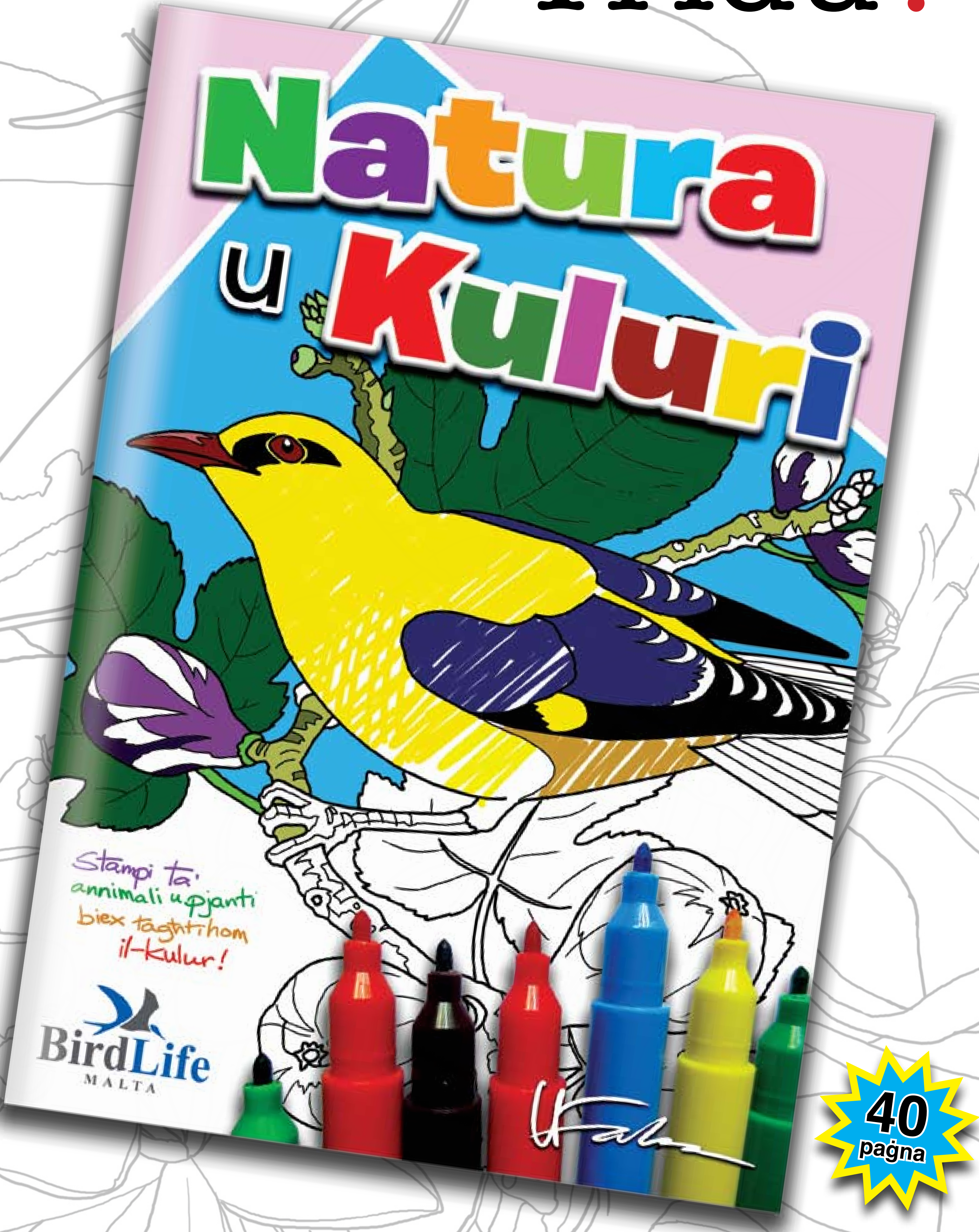

Ġedded sena oħra fi Klabb Ħuttaf

u jkun tiegħek!